

## İKİ FİİLDEN OLUŞAN BİRLEŞİK FİİL YAPILI KELİME GRUPLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME

Hikmet KORAŞ\*

**Özet:** Türkçede Birleşik fiiller konusu, özellikle Türkiye Türkçesi dilbilgisi kitaplarında halledilmiş gözükse de konuyla ilgili çözölmeyi bekleyen sorunlar vardır. Bu sorunların başında, zarf-fiille birbirine bağlanan iki fiilin meydana getirdiği yapıların tasnifi gelmektedir. Bu yapıların bir kısmında, zarf-fiilden sonra gelen fiil yardımcı fiil durumundadır ve kendi anlamının dışında kullanılmaktadır. Aynı yapıda olan ancak zarf-fiilden sonra gelen fiilin yardımcı fiil olmadığı, yapıda kendi anlamında kullanıldığı birleşik yapılar vardır. Buna Gabain bir makalesinde değinmiş olmasına rağmen daha sonra yapılan çalışmalarda üzerinde fazla durulmamıştır. Eğitim öğretimde dilde kullanılan ancak üzerinde durulmayan hatta yok sayılan bu yapılar pasifleşmiş ve kullanımları günden güne azalmaktadır. Ancak, yeni Türk yazı dillerinde bu yapılar oldukça zengindir ve kullanımı aktiftir. Yeni Türk yazı dillerinden Türkiye Türkçesine aktarmalar yapılırken bu yapılar Türkiye Türkçesinde halk ağzında kullanılmasına rağmen edebi dilde pasifleştiği için birebir aktarılacak yerine farklı şekillerde aktarılmaya çalışılmaktadır. Türkiye Türkçesi edebi dilinde sık olarak kullanılmasa da dilbilgisi kitaplarında yer alması, yapının adlandırılması gerekir. Çalışma, Jean Deny, Tahsin Banguoğlu ve diğer dilbilgisi kitaplarında verilen örneklerle yine bu konuda yazılan makalelerde geçen örnekler üzerinden hareketle yapılacaktır. Dilbilgisi kitaplarında var olan tasnif gözden geçirilip yeni bir tasnif denemesi yapılacak veya var olan tasnife eklemelerle bulunulacaktır.

**Anahtar Kelimeler:** Birleşik Fiiller, Tasvir Fiilleri, Yardımcı Fiil, Yarı Yardımcı Fiil, Sıralı Eylem

### A Study on Compound Verb Structured Word Groups Consisting of Two Verbs

**Abstract:** Although the issue of compound verbs in Turkish seems to have been dealt with especially in Turkish grammar books, there are still problems waiting to be solved. One of these problems is the classification of the structures formed by two verbs connected by an adverbial verb. In some of these structures, the verb after the adverbial verb is an auxiliary verb and is used outside its own meaning. There are compound structures with the same structure, but the verb after the adverbial verb is not an auxiliary verb and is used in its own meaning in the structure. Although Gabain mentioned this in one of his articles, it was not emphasized much in later studies. These structures, which are used in the language in education and training but not emphasized or even ignored, have become passive and their use is decreasing day by day. However, in the new Turkic written languages, these structures are quite rich and their use is active. When transferring from New Turkic written languages to Turkey Turkish, these structures are used in the colloquial dialect in Turkey Turkish, but since they have become passive in the literary language, they are tried to be transferred in different ways instead of being transferred verbatim. Although they are not frequently used in the literary language of Turkey Turkish, they should be included in grammar books and the structure should be named. The study will be based on the examples given in Jean Deny, Tahsin Banguoğlu and other grammar books and the examples given in the articles written on this subject. The existing classification in grammar books will be reviewed and a new classification will be attempted or additions will be made to the existing classification.

**Keywords:** Compound Verbs, Descriptive Verbs, Auxiliary Verb, Semi-Auxiliary Verb, Sequential Action

Tasvir fiiller, bir esas fiilin zarf-fiil eki vasıtasıyla bağlandığı yardımcı fiilden oluşan kelime grubudur. Dilbilgisi kitaplarında ve sözdizimi ile ilgili çalışmalarda bahsedilen yardımcı fiilin kelime grubuna kattığı manaya göre dört tasvir fiil vardır. Bunlar tezlilik, yeterlik, süreklilik ve gerçekleşmemiş eylemi bildirir. Bunların dışında benzer yapı ile oluşmuş başka birleşik fiiller de vardır. Bunlar kendi manasında kullanılan iki fiilin oluşturduğu yine zarf-fiil ekiyle birbirine bağlanan yapılardır. Jean Deny, Tahsin Banguoğlu ve A. Von Gabain bu yapıdan bahsedip çok sınırlı da olsa örnek verirler. Ancak verdikleri örnekler ünlü zarf-fiillerle oluşan az sayıda örnektir. Bunlar tasvir fiillerinde olduğu gibi hem ünlülerden oluşan zarf-fiillerle hem de -İp, Up zarf-fiilleri ile bir fiilin başka bir fiile bağlanması ile oluşan kelime grubudur.

---

\* Prof. Dr., Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü. hikmetkoras@gmail.com/hikmetkoras@ohu.edu.tr  
ORCID 0000-0001-7045-2510

Birleşik fiil terimini sadece isim ve bir yardımcı fiilden oluşan yapıları ifade etmek için kullanan (2012: 448) Deny, tasvir fiillerini “Katmerli veya yardımcı fiiller” başlığı altında ikinci başlık olarak “-A veya -I’lı bir zarf-fiil üzerine kurulmuş katmerli fiiller” şeklinde ele alır ve bunu da yeterlik, tezlik, yaklaşıma, süremli ve başka yardımcı fiiller şeklinde beş başlıkta değerlendirir (2012: 437-448).

Banguoğlu, birleşik fiil yapısını “Birleşik fiil tabanları” başlığı altında üç maddede değerlendirir. Bir fiil ve yardımcı fiilden oluşan yapıyı “Bağlam öbeği kalıbı” şeklinde adlandırır (1974: 310-318). Zarf-fiilli tekrarlar ve çekimli fiillerin tekrarlarının yer aldığı başlıkta tasvir fiillerine yer verilmemiştir. Tasvir fiillerini fiil başlığında “Tasvir fiilleri” başlığı altında değerlendirmiştir (1974: 408-494). Banguoğlu Tasvir fiillerini yeterlik fiilleri, ivedilik fiilleri, süreklilik fiilleri ve yaklaşık fiiller şeklinde dört başlıkta ele alır (1974: 488). Banguoğlu’nun tasvir fiilleri başlığının altında belirtmediği “Yarı tasvir fiilleri” adını verdiği beşinci bir başlık daha vardır. Banguoğlu yarı tasvir fiillerini “...tıpkı tasvir fiilleri kalıbında kurulmuş olup tasvir fiili anlatımı taşımayan yani ikinci fiilin esas anlamında olan birleşikler...” şeklinde tarif eder (1974: 493).

Birleşik fiili bir isim veya fiille bir yardımcı fiilin oluşturduğu yapı olarak tarif eden Ergin, yardımcı fiilden önce gelen kelime türüne göre yapıyı “İsimle birleşik fiil yapan yardımcı fiiller” ve “Fiille birleşik fiil yapan yardımcı fiiller” şeklinde ikiye ayırır (2000: 386). Fiille birleşik fiil yapan yardımcı fiilleri de *iktidar*; *kolaylık*, *çabukluk ve birdenbirelik*; *deneme*, *devamlılık ve süre*; *yaklaşma* ifade edenler şeklinde dört başlıkta inceler. Bu yapıdaki fiiller, a, e, ı, i, u, ü ve nadir olarak ıp/ip zarf-fiilleriyle bil-, ver-, gel-, gör-, dur-, kal-, yaz-, koy- yardımcı fiillerine bağlanarak yapıyı kelime grubunu oluşturduğunu belirterek ıp/ip’li zarf-fiille yalnızca dur- yardımcı fiilinin birleşik fiil yaptığını vurgular (Ergin 2000: 387).

Gabain, iki fiilin birleşmesini ele aldığı çalışmada, bu yapıda olan fiil birleşmelerini üç başlıkta ele alır. Birincisinde yardımcı bir fiil asıl fiil ile çekim şemasına girdiği yapıdır (Gabain, 1953: 16-17). Bu yapıda genellikle sıfat-fiil eki almış bir esas fiilin ardından bir yardımcı fiil, imek (cevher fiil) gelir. İkinci yapı bir esas fiil ile ona eklenen a, ı, u veya p ile kendi manasını tamamen kaybetmiş bir yardımcı fiilin meydana getirdiği yapıdır (Gabain, 1953: 18-19). Bu yapıda kendi manasını tamamen kaybetmiş fiil asıl fiili tasvir eder. Bu yapı günümüzde tasvir fiili denilen birleşik fiil yapısıdır. Modal yardımcı fiil olarak adlandırılan üçüncü yapıda ise yardımcı fiil yerinde kullanılan fiil anlamını yitirmemiş ve kendi anlamında kullanılmaktadır (Gabain, 1953: 24-26)

Hacıeminoğlu’nun tasnifi de Ergin gibidir yalnız deyimleri “Diğer fiiller ile” başlığı altında verir (1992: 270).

Karahan, birleşik fiilleri üç başlıkta ele alır. Birincisi bir isim unsuru ile yardımcı fiilden oluşan birleşik fiiller ikincisi bir fiil unsuru ile bir yardımcı fiilden kurulan birleşik fiiller, üçüncüsü de anlamca kaynaşmış birleşik fiillerdir (1991: 30-34). Karahan ikinci başlıkta bazı birleşik fiillerin birinci unsurunun bir kip eki taşıdığını bu kip ekinin zarf-fiil ekinin yerini tuttuğunu belirtir (1991: 33).

Bilgegil, birleşik fiilleri “yardımcı fiiller ve onlarla teşkil olunan birleşik fiiller” ve “İki fiilin birleşmesiyle teşkil olunan birleşik fiiller” ve “Kaynaşma yoluyla teşkil edilen birleşik fiiller” şeklinde iki başlıkta değerlendirir (Bilgegil, 1982: 280-282). İki fiilin birleşmesiyle teşkil olunan birleşik fiilleri ise yeterlik fiili, tezlik fiili, sürerlik fiili, yaklaşma fiili olarak dörde ayırır. Sürerlik fiilini “bir fiilin istek kipi üçüncü tekil şahsinden sonra git-, gel-, dur-, kal-, gör- fiillerinden biri getirilmek suretiyle teşkil olunur” şeklinde tarif ederek sürerlik fiilini de üçe ayırır. Bunları eylemin geçmiş zamandan sözün söylendiği devamı ifade eden, 2. Eylemin gelecek zamanda devamını ifade eden, 3. Öznenin eylemde devamını ifade eden şeklinde başlıklandırıp fiil+yardımcı fiil yapısında esas fiilden sonra gelen -a/-e zarf-fiil ekini istek kipi üçüncü tekil şahıs eki olarak değerlendirir. Tezlik ifade eden tasvir fiilindeki -ı/-i ve -u/-ü zarf-fiil eklerini de bir ses şeklinde ifade eder (Bilgegil, 1982: 280-281).

Gencan, birleşik eylemleri “Kuralla yapılan birleşik eylemler” ve “Kaynaşmış birleşik eylemler” olarak iki başlıkta değerlendirir. Kuralla yapılan birleşik eylemler ise “Özel birleşik eylemler” ve “Yardımcı eylemlerle yapılmış birleşikler” şeklinde iki başlıktan oluşur. Tasvir fiiller bu tasnifte “Özel birleşik eylemler” olarak ele alınmıştır (1983:163-170).

Korkmaz, isim+yardımcı fiil yapısında olan birleşik fiilleri bir yanı ad bir yanı yardımcı fiil ve bir yanı sıfat-fiil bir yanı yardımcı fiil, bir yanı zarf-fiil bir yanı yardımcı fiil, anlam kaymasına uğramış deyimleşmiş olan birleşik fiiller, iki ögeli kalıplaşmış birleşik fiiller ve iki ögeli kalıplaşmış birleşik fiiller olarak altı başlıkta inceler (Korkmaz, 2009: 811-857). Korkmaz, bir yanı zarf-fiil bir yanı yardımcı fiil yapısında olan birleşik fiilleri ise tasvir fiilleri, belirleyici birleşik fiiller ve ikili birleşik fiiller şeklinde üç başlıkta ele alır (2009: 811-835). Tasvir fiilleri ise yeterlik, tezlik, süreklilik, yaklaşma, uzaklaşma şeklinde değerlendiren Korkmaz, Gabain’in modal birleşik fiiller, Banguoğlu’nun yarı tasvir fiili olarak değerlendirdiği ET bolu sakın-, tıda katıgılan-, EAT yuyunu başla-, isteyü git-, otarı git-, ala koy-, alı koy- örneklere belirleyici birleşik fiiller adını verir (2009: 834). İkili birleşik fiilleri ise “İki ayrı fiilin beirli biçim kalıpları içinde bir araya gelip anlamca kaynaşmasından oluşmuştur” şeklinde tarif eden Korkmaz bunlara durup oturmaları, çoğunup otururken, eveleyip geveliyoruz, gelip dikilmiş, gidip gelmeleri, silip süpürmüştür, çıkar giderim, kalkar yürürüm, gider söyleriz, gitti geldi, çekti götürdü, yürüdü gitti, uçtu giti, yakmış yıkmış örneklerini verir (2009: 835-837).

Özmen, birleşik fiilleri isimlerle kurulan birleşik fiiller ve fiillerle kurulan birleşik fiiller olarak iki başlıkta değerlendirir (2013: 88). Fiillerle kurulan birleşik fiillere tasvir fiiller diyen Özmen bil- olumlu yeterlik, ver- tezlik, yaz- yaklaşma bildirirken gel-, gör-, kal-, koy-yardımcı fiillerinin süreklilik yanında değişik işlevleri vardır diyerek bütün yardımcı fiilleri tek tek ele alarak değerlendirir (2013: 93-98).

Türkiye’de üniversitelere yönelik olarak yazılan dilbilgisi kitaplarının çoğu Muharrem Ergin’in Türk Dil Bilgisi kitabının formunu devam ettirmiş gözüküyor. Bunu, cümle bilgisi kitapları için de söylemek mümkündür. Bundan dolayı dilbilgisi ve cümle bilgisi kitaplarında Muharrem Ergin’in tespitlerine eklemeler oldukça az ve yetersizdir. Çok az çalışmada Jean Deny ve Tahsin Banguoğlu’nun kitaplarında bahsedilen ancak tasnif konusunda farklı bir başlıkta ele alınamayan yapılardan bahsedilmiş, ancak çoğunda konu geçirilmiştir.

Dilbilgisi kitaplarının çoğunda yaz- yardımcı fiili ile kurulan birleşik yapı, Deny tarafından yaklaşma fiili (2012: 443) Banguoğlu tarafından *yaklaşık* (1974: 492), Gabain tarafından *yanılmak, isabet etmemek* (1953: 23), Bilgegil tarafından yaklaşma fiili (1982: 281), Ergin tarafından *yaklaşma* (2000: 387), Karahan tarafından yaklaşma (1991: 33), Özmen tarafından *yaz- yardımcı fiiliyle birleşik fiil* (2013: 98) olarak adlandırılmıştır. Bu isimlendirme bir hareketin gerçekleşmesine ramak kalmasını ama gerçekleşmemesini anlatmak için kullanılmaktadır. Fakat isimlendirmelerin hiç birisi durumu tam anlatan ifadeler değildir. Bu yardımcı fiille kurulan birleşik yapı için en uygun adlandırma *gerçekleşmemiş eylem* olabilir.

Diğer yapılar hakkında hakkındaki isimlendirmeler yapının ifade ettiği manayı, eksikler olsa bile, kapsar niteliktedir. Bu birleşik yapılarda özellikle süreklilik ifade eden yapı konusunda isimlendirmelerde benzerlik görülür. Bu yapı, Deny tarafından *sürekli* (2013: 444), Banguoğlu tarafından *sürekli fiilleri* (1974: ), Gabain tarafından *oluş ve sürüş* (1953: 19), Bilgegil tarafından *sürerlik* (1993: 281), Ergin tarafından *yaklaşma* (2000: 387), Karahan tarafından *devamlılık* (1991: 33), Özmen tarafından *süreklilik* (2013: 94) şeklinde isimlendirilir.

Süreklilik bildiren yapının kuruluşunda -a/-e zarf-fiili yanında -ıp/ip zarf-fiil eki de kullanılmaktadır. -ıp/ip zarf-fiil eki de kurulan yapıda kullanılan fiillerin her ikisi de kendi manasında kullanılmaktadır. Ancak -a/-e zarf-fiil ekiyle kurulan ancak her ikisi de kendi

anlamında kullanılan birleşik yapılar da vardır. Her iki kullanım da ele alınan dilbilgisi kitapları ve makalede ya örnek olarak verilmiş veya değerlendirilmiştir.

Deny, süremlî fiil dediği süreklilik ifade eden tasviri fiilde dur-, yat-, gör-, gel-, git-yardımcı fiillerinin kullanıldığını, esas fiilin -a/-e yanında -ı/-i zarf-fiil ekiyle de bağlandığını belirterek dur- yardımcı fiilinin çoğu zaman -ıp/-ip’li zarf-fiil ekiyle kullanıldığını belirtir (2012: 444-445). Deny’nin verdiği *düşünüp yatmak* örneği tasvir fiillerde ünlü zarf-fiillerin yanında -ıp/-ip zarf-fiil ekinin de kullanıldığını göstermektedir. Deny’nin -A veya -I’lı bir zarf-fiil üzerine kurulmuş katmerli fiiller dediği tasvir fiillerinde dört tasviri fiile beşinci bir madde ekler. Bu madde *başka yardımcı fiiller* diye nitelendirdiği yapıdır. Bu yapı için kal- ve ko(y)- yardımcı fiillerini verir. Bunlar yanında *yata/otura düş-* (Deny, 2012: 447), *yıldırayu düş-* (Deny, 2012: 447), *basa düş-* (Deny, 2012: 447), *saklayu dut-* (Deny, 2012: 447), *göre başla-* (Deny, 2012: 447), *seçe başla-* (Deny, 2012: 447), *yayını başla-* (Deny, 2012: 447), *süpürü al-* (Deny, 2012: 448) örneklerini verir. Ancak bunların çoğu eski metinlerde geçmektedir. Bunlardan bazıları tartışmalı olsa da bazıları her iki fiilin de kendi anlamında kullanıldığı örneklerdir.

Verilen bu örneklerden *göre başla-*, ve *seçe başla-* örnekleri bugün Anadolu ağızlarında canlı olarak kullanılan yazı dilindeki görmeye başlamak ve seçmeye başlamak kullanımlarının karşılığıdır. Ancak -A zarf-fiil ekiyle oluşmasına rağmen her iki fiil de kendi anlamında kullanılmıştır.

Banguoğlu, tasvir fiillerinde bilinen dört başlığa beşinci bir başlık ekler. Bu başlık *yarı tasvir fiilleridir*. Yarı tasvir fiillerini de *tasvir fiilleri kalıbında kurulmuş olup tasvir fiil anlatımı taşımayan, yani ikinci fiilin esas anlamında olan birleşikler* şeklinde tarif eder. çıkagel-, alakoy- örneklerini veren Banguoğlu yarı tasvir fiillerinin -ıp/-ip zarf-fiilleri ile oluşturulduğunu belirterek kasıp kavur-, atıp tut-, sayıp dök-, gidip gel- örneklerini verir (1974: 493-494).

Gabain, bir esas fiilin modal bir yardımcı fiil ile birleşmesinden oluşan yapının ortadan kalktığını (1953: 27) belirtse de bu birleşik yapı hala bir şekilde kullanılmaya devam etmektedir. Makalenin yazıldığı dönemde bu yapının daha sık kullanıldığını tahmin etmek güç değildir.

Başla- fiili ile *yuyunu başladı* (Gabain, 1953: 24), *veri başlamıştı* (Gabain, 1953: 24), *söyleyi başladı* (Gabain, 1953: 24) örnekleri verilirken Eski Türkçedeki yarlıkamak anlamındaki buyur- fiilinin yaygın olarak kullanıldığı belirtilmesine rağmen örnek verilmemiştir (Gabain, 1953: 24). Bunlara ek olarak git- fiili ile *otarı gidesiz* (Gabain, 1953: 25), *isteyü gideler* (Gabain, 1953: 25); gör- fiili ile *alı kör* (Gabain, 1953: 25), *satı kör ki* (Gabain, 1953: 25), *dirilmeyi kör* (Gabain, 1953: 25), *sala görüb* (Gabain, 1953: 25), *sora gördiler* (Gabain, 1953: 25), *deyü gördüm* (Gabain, 1953: 25), *and içe gördi* (Gabain, 1953: 25) örneklerini verir ancak bunlar değerlendirmeye muhtaçtır.

Bilgegil, tasvir fiillerini iki fiilden oluşmuş birleşik fiiller diye adlandırmasına rağmen ikisi de kendi anlamında kullanılan birleşik fiillerden hiç bahsetmez (1982: 280-281) örneklerini verir.

Ergin, bazı eski gramercilerin iki fiil arasındaki zarf-fiilden dolayı ikinci fiil kendi anlamında kullanılmışsa birleşik fiil olduğunu belirttiklerini ancak bunun zarf almış müstakil fiil olduğunu belirterek (2000: 388) bir zarf-fiille bağlanmış ikisi de kendi anlamında kullanılan birleşik yapıları görmezden gelir.

Karahan da Özmen de -ıp/-ip zarf-fiili ile kurulan tasvir fiillerinden bahsetmesine rağmen -ıp/-ip zarf-fiil eki ile kurulmuş her iki fiilin de kendi anlamında kullanıldığı yapıların varlığından bahsetmez (1991: 32-33; 2013: 93-100).

Bir zarf-fiille bağlanıp iki fiilin de kendi anlamında kullanıldığı yapılardan bahsedip bunları da birleşik fiil olarak değerlendiren Deny, Banguoğlu ve Gabain’dir. Bunların bu yapı hakkında verdikleri örneklerden bazıları birbirini ile örtüşse de bazıları örtüşmez. Ayrıca

günümüzde -ip/-ip zarf-fiil ekiyle bağlanan ve her ikisi de kendi anlamında kullanılan birleşik fiil örnekleri hiç verilmez.

Deny'nin başka yardımcı fiiller başlığında verdiği kal- ve ko(y)- yardımcı fiilleri için verdiği *yata/otura düş-* (Deny, 2012: 447), *yıldırayu düş-* (Deny, 2012: 447), *basa düş-* (Deny, 2012: 447), *saklayu dut-* (Deny, 2012: 447), *göre başla-* (Deny, 2012: 447), *seçe başla-* (Deny, 2012: 447), *yayını başla-* (Deny, 2012: 447), *süpürü al-* (Deny, 2012: 448) örnekleri her iki fiilin de kendi anlamlarında kullanıldığı birleşik fiil örnekleridir.

Gabain'in ortadan kalktığını söylediği bir esas fiilin modal bir yardımcı fiil ile birleşmesinden oluşan yapı için verdiği örnekler *yuyunu başladı* (Gabain, 1953: 24), *veri başlamıştı* (Gabain, 1953: 24), *söyleyi başladı* (Gabain, 1953: 24) gibi ünlü bir zarf-fiille bağlanmış yapılar günümüzde Anadolu ağızlarında hala varlığını korumaktadır. Bu yapıda yardımcı fiil yerinde kullanılan kendi anlamındaki fiiller başlamak ve gitmek fiilleridir.

-a/-e zarf-fiil ekiyle bağlanan bu yapı yanında -p zarf-fiil ekiyle bağlanan her iki fiilin de kendi anlamında kullanıldığı yapılar da vardır. Ergin kendi anlamı dışında kullanılan yardımcı fiiller dışında kendi anlamında iki fiil birbirine bağlansa da buna birleşik fiil demenin mümkün olmadığını, bu yapıda sarf-fiil eki alan fiilin çekimli bir fiilin zarfı olduğunu söylese de (2000: 388), -p zarf-fiil ekiyle bağlanan ancak bölünemeyen, bir çekimli fiilin zarfı olarak değerlendirilemeyen kullanışlar vardır.

Kendi anlamında iki fiilden oluşan, hem ünlü zarf-fiillerin hem de -ip/-ip zarf-fiil ekinin kullanıldığı bu yapılar görünüş olarak tasvir fiillere çok benzer ancak tasvir fiil değildir. Kendi anlamında iki fiilin birleşmesinden ilk bahseden Deny bunlara başka yardımcı fiiller adını verir (2012: 446). Bu yapıya Banguoğlu yarı tasvir fiil (1974: 493-494), Gabain uygun olmadığını belirtmekle birlikte başka isim bulunamadığı için modal yardımcı fiil (1953: 24) ismini kullanır. Ayrıca yarı tasvir fiili adlandırması, J. Marouzeau'nun isim+yardımcı fiil yapısındaki birleşik fiillere yarı yardımcı fiil (Marouzeau'dan aktaran Gabain, 1953: 24) adlandırmasını hatırlatmaktadır.

Korkmaz'ın ikili birleşik fiiller başlığında verdiği örnekler yapı olarak birbiri ile uyumsuz. Gabain'in modal yardımcı fiiller ve Banguoğlu'nun yarı tasviri fiiller olarak adlandırdığı yazı dilinde kullanımdan düşmüş yapıdaki birleşikleri alan Korkmaz diğer yandan bir zarf-fiil olmadan bir araya gelen çıkar giderim, kalkar yürürüm, gider söyleriz, gitti geldi, çekti götürdü, yürüdü gitti, uçtu gitti, yakmış yıkılmış şeklindeki farklı yapıdaki örnekleri verir (2009: 836-837).

Banguoğlu'nun yarı tasvir fiilleri ve Gabain'in modal yardımcı fiil dediği , Korkmaz'ın ikili birleşik fiil başlığındaki verdiği örneklerin bir kısmının bir birleşik fiil olduğu kesindir ancak ikinci fiil kendi anlamında kullanıldığı için tam ya da yarı tasvir fiili demek mümkün değildir. Bu yapıya modal yardımcı fiil adlandırması da doğru değildir. Gabain bu adlandırmayı bir çaresizlik neticesi olarak öne sürdüğünü belirtir. Korkmaz'ın ikili birleşik fiil isimlendirmesi aynı yapıdaki örnekler olsa kabul edilebilir durumdadır ancak yapısı birbirinden çok farklı birleşikleri tek başlıkta vermesi isimlendirmeyi kullanılamaz hale getirmektedir. Yapının benzeresi ancak ikinci fiilin bir yardımcı fiil olmamasından dolayı bu yapıya *yalancı tasvir fiili* demek mümkündür. Bunları ünlü zarf-fiille oluşanlar ve -ip/-ip zarf-fiiliyle oluşanlar şeklinde bir ön tasniftten sonra kendi içinde iki fiil arasındaki anlam ilişkisine göre farklı isimlendirmek gerekir.

Bu yapıdaki birleşikleri önce kullanılan zarf-fiili dikkate alarak ikiye ayırmak yerinde olur. Bunlardan çok azında kendi anlamında kullanılan iki fiil -a/-e zarf-fiil ekiyle bağlanır. Bunlar yazı dilinde arkaikleşmiş kullanımlardır. Canlı olarak kullanılan diğer grup ise -a/-e zarf-fiil ekiyle oluşan *yalancı tasvir fiiller* ve -ip/-ip zarf-fiil eki ile oluşan *yalancı tasvir fiiller* olarak iki başlıktan oluşmaktadır. Bunları, yapılarını dikkate alarak yalancı tasvir fiiller olarak adlandırmak gerekir.

### 1. -a/-e Zarf-Fiil Ekiyle Oluşan Yalancı Tasvir Fiiller

Bu yapıda her iki kelimedede kendi anlamında kullanılır. Gabain ve Banguoğlu'nun artık kullanımdan düştüğünü söylediği bu yapı halk ağzında hala kullanılmakta olup çağdaş Türk yazı dillerinde de canlı olarak kullanılmaktadır. Bu yapı genellikle başlamak ve gitmek fiilleriyle kurulur. Günümüzde bu yapının zarf-fiil yerine –ma/-me fiil ismi eki ve ardından –a/-e yönelme eki getirilerek yemeye başlamak, gitmeye başlamak, okumaya başlamak, çalışmaya gitmek, görmeye gitmek, okumaya gitmek şeklinde bir alternatif kullanımı ortaya çıkmış ve yaygınlaşmıştır.

yiye başlamak <yemeye başlamak

gide başlamak < gitmeye başlamak, yola çıkmak

okuya başlamak < okumaya başlamak/okula başlamak

çalışa başlamak < çalışmaya başlamak, işe koyulmak

çalışa gitmek < çalışmaya gitmek, çalışmak için gitmek

göre gitmek < görmeye gitmek, görmek için gitmek

okuya gitmek < okumaya gitmek, okumak için başka bir şehre gitmek

Bu örneklerdeki asıl mesele başla- ve git- gibi iki tane yardımcı fiil gibi kullanılan ancak yardımcı fiil özelliği olmayan, bu özelliği kazanamamış fiille oluşan birleşik fiil yapısı vardır.

## 2. -ıp/-ip Zarf-Fiil Eki ile Oluşan Yalancı Tasvir Fiiller

Bu fiillerden bazıları art arda gerçekleşen birbiriyle ilgili ve bağlantılı iki hareketi anlatırken bazıları da eş veya yakın anlamlı fiillerle zıt anlamlı fiillerin bir zarf-fiil ekiyle bağlanmasından oluşur. Bunlar dikkate alınarak ıp/-ip zarf-fiil eki ile oluşan yalancı tasvir fiilleri sıralı hareketi anlatan yalancı tasvir fiilleri, eş veya yakın anlamlı yalancı tasvir fiilleri ve zıt anlamlı yalancı tasvir fiilleri olarak üç başlıkta değerlendirmek uygundur.

### a. Sıralı hareketi ifade eden yalancı tasvir fiilleri

Bu yapıda arka arkaya gerçekleşen birbiri ile ilgili iki hareket anlatılır. Sıralı hareket birbiri ile ilişkilidir ve zarf-fiil eki almış birinci fiil ikinci fiilin gerçekleşmesi için bir basamak durumundadır. Bundan dolayı bu yapıdaki birleşik yapıya sıralı hareketi ifade eden yalancı tasvir fiili demek uygundur.

açıp bakmak

akıp durulmak

alıp gelmek

alıp gitmek

alıp götürmek

alıp kaçmak

alıp vermemek

arayıp bulmak

bakıp anlamak

bakıp görmek

basıp almak

basılıp ezilmek

boğup öldürmek

çalıp oynamak

çekip almak

çekip çıkarmak

düşünüp yapmak

ekip biçmek

ekip kaldırmak

esip gürelemek

geçip gitmek

gelip geçmek

gelip görmek

gelip görmemek

gidip dönmek

gidip gelmek

gidip gelmemek

girip çıkmak,

görü� beğenmek

görü� geçirmek

görü� gelmek

görü� gitmek

görüşüp çıkmak

görüşüp konuşmak

kaçıp gelmek

kaçıp gitmek

kaçıp kurtulmak

kaldırıp atmak

kaldırıp kondurmak

kalkıp yürümek

kapıp kaçmak

kaptırıp koyvermek

kızıp bağırmak

koklanıp atılmak

koşup gelmek

koşup terlemek

okuyup öğrenmek

okuyup yükselmek

oturup kalkmak

öpüp koklamak

saçıp/sıcıp sıvamak

sararıp solmak

seçip almak

sevip saymak

sıkıp bırakmak

sıkıp öldürmek

sıvışıp kaçmak

tarttırıp almak

tutup bırakmamak

uçup gitmek

vurup düşürmek

vurup indirmek

vurup kaçmak

vurup kırmak  
vurup öldürmek

vurup yıkmak  
yatıp kalkmak

yıkayıp kurutmak  
yiyip bitirmek

### b. Eş veya yakın anlamlı fiil tekrarıyla oluşan yalancı tasvir fiilleri

Bu yapıdaki bazı birleşik fiiller birbirinin eş veya yakın anlamlısı olup zarf-fiil eki alan unsur ikinci unsuru mana olarak pekiştirir durumdadır. Bu yapı Ergin'in tekrar grubunu anlatırken bahsettiği eş veya yakın anlamlı kelimelerin tekrarına benzer. Ancak tekrar eden fiiller –ıp/-ip zarf-fiil ekiyle birbirine bağlanır ve bir yapı oluşturur.

açılıp saçılmak  
bağırıp çağırmak  
bakıp çekmek  
bulup buluşturmak  
çalıp çırpamak  
çalışıp çabalamak  
çekip çekiştirmek  
çekip çevirmek  
derleyip toparlamak  
dökülüp saçılmak  
döküp saçmak  
düşünüp taşınmak  
eğip bükmek  
ellenip kollanmak  
elleşip kollaşmak  
elleyip kollamak  
eveleyip gevelemek  
evirip çevirmek

görü� gözetmek  
hoplayıp zıplamak  
itişip kakışmak  
kararıp morarmak  
karıp karıştırmak  
karıp karmalamak  
karıp katmak  
kasıp kavurmak  
katıp karıştırmak  
kesip atmak  
kesip biçmek  
kesip biçmek  
kırılıp dökülmek  
kırıp dökmek  
kırıp dökmek  
koruyup kollamak  
okuyup üflemek  
öpüp koklamak

saçıp savurmak  
salıp bırakmak  
sarıp solmak  
sarıp sarmalamak  
satıp savmak  
sayıp dökmek  
sayıp sevmek  
sevip saymak  
silip süpürmek  
sokup sokuşturmak  
sorup soruşturmak  
sövüp saymak  
sürüp sürüştürmek  
takıp takıştırmak  
verip veriştirmek  
yanıp tutuşmak  
yuyup yıkamak

### c. Zıt anlamlı fiil tekrarıyla oluşan yalancı tasvir fiilleri

Bu yapı, zıt anlamlı iki fiil kullanılarak ikisinin ortası ya da ortalaması gibi yaklaşık bir değer ifade eder.

(göz) yumup açmak  
açıp yummak  
alıp satmak  
alıp vermek  
bayılıp ayrılmak,  
can verip can almak  
düşüp kalkmak,  
ekip biçmek

gelip gitmek  
girip çıkmak  
indirip kaldırmak  
kaçıp kovalamak  
nefes verip nefes almak  
ölüp dirilmek  
terleyip soğumak  
varıp gelmek

Korkmaz'ın *ikili birleşik fiiller* başlığı altında verdiği çıkar giderim, kalkar yürürüm, gider söyleriz, gitti geldi, çekti götürdü, yürüdü gitti, uçtu gitti gibi örnekler (2009: 836) ve bunlara ek olarak çekti gitti, aldı gitti, tutu götürdü, yaktı yıktı örnekleri sıralı bir hareketi ya da eş veya yakın anlamlı fiillerin çekimli tekrarından başka bir şey değildir. Bunların sadece ikinci çekimli fiildeki şahıs ekleri ortak olup bunlar bir cümlemin yüklemi olduğunda bağımlı sıralı cümle olarak değerlendirilebilecek örneklerdir.

Nadir kullanılan ve –a/-e zarf-fiil ekiyle yardımcı fiil özelliği kazanamamış kendi anlamında kullanılan başlamak ve git- fiilleriyle oluşturulan birleşik yapı ağırlıklı olarak –ıp/-ip zarf-fiil ekiyle bağlanan çok farklı yardımcı fiil yerine kullanılan kendi anlamındaki fiillerle oluşan yapı yalancı tasvir fiiller olarak isimlendirilmeli ve birleşik fiillerin altında incelenmelidir. Yapılacak metin taramaları ile örnekler daha zenginleşecek, belki yukarıda verilen alt başlıklara yeni alt başlıklar eklenebilecektir.

## KAYNAKÇA

- Banguoğlu, T. (1974). *Türkçenin Grameri*. İstanbul: Baha Matbaası.
- Bilgegil, M. K. (1982). *Türkçe Dilbilgisi*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Deny, J. (2012). *Türk Dil Bilgisi*. (Günümüz Türkçesine uyarlayan Ahmet Benzer). İstanbul: Kabalcı yayınevi
- Ergin, M. (2000). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Gabain, A. (1953). *Türkçede Fiil Birleşmeleri*. Belleten 1953. Ankara: TDK Yayınları.
- Gencan, T. N. (1983) *Dilbilgisi*. İstanbul: Kanaat Yayınları.
- Hacıeminoğlu, N (1992). *Türk Dilinde Yapı bakımından Fiiller*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Karahan, L. (1991). *Türkçede Söz Dizimi -Cümle Tahlilleri-*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2009). *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*. Ankara: TDK Yayınevi.
- Özmen, M. (2013). *Türkçenin Sözdizimi*. Adana: Karahan Kitabevi.